

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Slovenský komitét slavistov
Obec Dolné Dubové

Slov centrum
slav excelentnosti
SAV

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
© Slovenský komitét slavistov
© Obec Dolné Dubové

Editorka:

Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.

Recenzenti:

Prof. PhDr. Eva Fordinálová, CSc.

Prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.

Technická redakcia:

Mgr. Juraj Molčányi

Publikácia je súčasťou riešenia výskumných úloh Centra excelentnosti CE SlovSlav Dejiny slovenskej slavistiky 19.-20. storočia (Postavy slovenského národného obrodzenia /Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšinský, Jonáš Záborský/ + Ján Stanislav – ich činnosť a dielo v európskom kontexte).

ISBN 978-80-89489-29-9
EAN 9788089489299

Katarína Žeňuchová (ed.)

Jozef Ignác Bajza
v kultúrnom a literárnom kontexte

II. doplnené vydanie

Bratislava 2016

Zoznam autorov príspevkov:

Doc. PhDr. Michal Babiak, Mr.
Katedra estetiky FiF UK v Bratislave

Doc. PhDr. Erika Brtáňová, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

PhDr. Eva Frimmová, CSc.
Historický ústav SAV

Mgr. Gizela Gáfriková, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV

Ing. arch. Ivan Gojdič
Katedra dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty TU

PaedDr. Renáta Hlavatá, PhD.
Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UKF Nitra

Mgr. Anna Istvánová, PhD.
Katedra slovanských filológií Univerzity Eötvösa Loránda Budapešť

Mgr. art. Ladislav Kačic, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Doc. Mgr. Ivona Kollárová, PhD.
Ústredná knižnica SAV

Doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.
Katedra histórie Filozofickej fakulty TU

Doc. PhDr. Jana Skladaná, CSc.
Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UCM Trnava

Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Predslov k prvému vydaniu	7
Úvod k druhému vydaniu.....	9
<i>Eva Frimmová</i>	
Profil J. I. Bajzu, jednej z najvýraznejších osobností slovenského osvietenstva	11
<i>Ján Doruľa</i>	
Bajzova slovenčina v románe <i>René Mláďenca Príhodi, a Skusenosti</i>	31
<i>Jana Skladaná</i>	
Jozef Ignác Bajza v dejinách spisovnej slovenčiny	45
<i>Gizela Gáfriková</i>	
Bajzov polemický koncept slovenskej (literárnej a kultúrnej) minulosti a prítomnosti	53
<i>Ivona Kollárová</i>	
Jozef Ignác Bajza za hranicou jozefínskej „slobody tlače“	59
<i>Michal Babiak</i>	
Epigramy Jozefa Ignáca Bajzu.....	71
<i>Katarína Žeňuchová</i>	
Humoristická a zábavná próza v diele J. I. Bajzu medzi literatúrou a folklórom	79
<i>Erika Brtáňová</i>	
Inovatívnosť Bajzovej umeleckej metódy	97
<i>Anna Istvánová</i>	
Analýza ženských postáv v románe <i>René mládenca príhody a skúsenosti</i>	111

<i>Renáta Hlavatá</i> Jozef Ignác Bajza a jeho snaženia povýšiť materinský jazyk na jazyk literárny.....	125
<i>Ladislav Kačic</i> Náhľady Jozefa Ignáca Bajzu na cirkevnú hudbu (podľa románu <i>René mláďenca príhody a skúsenosti</i>).....	145
<i>Zuzana Lopatková</i> Jozef Ignác Bajza a jeho pôsobenie vo farnosti Dolné Dubové.....	151
<i>Ivan Gojdič</i> Osudy a hodnoty Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Dolnom Dubovom	163
<i>Katarína Žeňuchová</i> Namiesto záveru <i>Súhrn najnovších výskumov o J. I. Bajzovi</i>	193

Obec Dolné Dubové si v tomto roku [2013] pripomína 230. výročie príchodu Jozefa Ignáca Bajzu na faru, kde od roku 1783 prežil 22 rokov svojho tvorivého života. J. I. Bajza sa počas pôsobenia na dolnodubovskej fare venoval literárnej tvorbe i pokusom ustanoviť pre Slovákov jednotnú podobu jazyka. „...*tú česť sem já máł bích prvny ke knihám slováckím led lámal*“ – tento výrok je už tradične spätý s národným a kultúrnym odkazom diela J. I. Bajzu, rovnako ako aj autorstvo prvého slovenského románu.

Z príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci Dolné Dubové vznikla v roku 2012 aj odborná historicko-etnografická publikácia (S. Kubiš a kol.: Dolné Dubové). Práve pri jej vzniku som mal možnosť spoznať mnohých vzácných ľudí, ktorí mi umožnili bližšie spoznať históriu rodnej obce, s ktorou je spätý aj J. I. Bajza. Vysoko si vážim angažovanosť pracovníkov Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV (Kataríny Žeňuchovej, Petra Žeňucha a ďalších), ktorí pomohli nielen pri zrode monografie o našej obci Dolné Dubové, ale podujali sa zorganizovať aj interdisciplinárne vedecké podujatie s medzinárodnou účasťou, ktoré prinieslo mnohé nové poznatky o živote a diele J. I. Bajzu a o jeho podiele na rozvoji duchovného a kultúrneho života slovenskej spoločnosti.

Vedecká konferencia nadobudla osobitný rozmer aj otvorením stálej literárnej expozície v budove starej dolnodubovskej fary, kde J. I. Bajza skutočne žil. Záujem dolnodubovčanov o osobnosť a odkaz J. I. Bajzu je v našej obci tradičný a živý. Prvý pokus zriadiť pamätnú izbu venovanú J. I. Bajzovi je známy už z roku 1983. O jej vznik sa usiloval vtedajší miestny farár Peter Rajtár. V ťažkej dobe a v dôsledku ideologických trendov, žiaľ, jeho zámer nebol podporený. Myšlienkou vybudovania pamätnej izby sa po páde železnej opony zaoberal aj ďalší náš kňaz Jozef Horvátik. Jeho úsilie bolo spečatené v roku 2005, keď sa podarilo slávnostne otvoriť Pamätnú izbu J. I. Bajzu, v ktorej sa však nachádzali predmety tradičnej ľudovej kultúry, starožitnosti, tradičné odevy, liturgické predmety, rúcha a pod. Novozriadená expozícia o živote a diele J. I. Bajzu na ôsmich sklenených paneloch prezentuje mnoho doteraz neznámych skutočností, predovšetkým životopisné údaje o J. I. Bajzovi a bibliografické záznamy späté s počiatkami slovenskej literárnej a jazykovej kultúry.

O vznik expozície sa zaslúžila Katarína Žeňuchová, vedecká pracovníčka Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, a Rastislav Kocán, člen Komisie pre kultúru pri obecnom zastupiteľstve v Dolnom Dubovom. Finálnemu výsledku predchádzalo dlhodobé a namáhavé štúdium v archívnych inštitúciách

a knižniciach vo Viedni, Budapešti, Ostrihome, Trnave i v Martine. Dokumenty a priame svedectvá o živote a diele J. I. Bajzu, doposiaľ ukryté v trezoroch spomínaných pamäťových inštitúcií, našli svoje miesto práve v priestoroch, ktoré dýchajú nepominuteľným odkazom a prítomnosťou J. I. Bajzu.

Dovoľte mi, aby som sa všetkým, ktorí akoukoľvek mierou prispeli k vzniku tohto diela, úprimne poďakoval a Vám, milí čitatelia knižky o našom i Vašom J. I. Bajzovi, prajem, aby ste v nej našli veľa poučného a inšpiratívneho pri ďalšom poznávaní našej národnej kultúry.

Marek Hrčka
starosta obce Dolné Dubové

Predložený monotematický súbor štúdií je druhým doplneným vydaním publikácie *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte* z roku 2013,¹ kde sa publikovali príspevky, ktoré odznali na interdisciplinárnej vedeckej konferencii *Jozef Ignác Bajza (1755-1836) v kultúrnom a literárnom kontexte* 26. – 27. septembra 2013 v Dolnom Dubovom.²

Druhé vydanie súboru štúdií obsahuje viaceré príspevky doplnené o nové poznatky, ktoré autori prepracovali a doplnili najmä na základe systematického výskumu osobnosti a diela J. I. Bajzu. Niektoré príspevky sa publikujú v nezmenenej podobe s výnimkou drobných editorských a redakčných úprav. Ide o štúdie venované historicko-spoločenskému kontextu osvietenstva či etablovaniu sa knižnej kultúry a cenzúry v období jozefinizmu (E. Frimmová, I. Kollárová), jazykovým (J. Doruľa) a literárnym aspektom diela J. I. Bajzu (G. Gáfriková, M. Babiak, E. Brtáňová, A. Ištvánová) i prienikom Bajzovej tvorby s ľudovou slovesnou kultúrou (K. Žeňuchová), dobovej cirkevnej hudbe a jej rezonancii v románovom diele J. I. Bajzu (L. Kačič) či historicko-spoločenským kontextom 22-ročného pôsobenia J. I. Bajzu ako rímskokatolíckeho kňaza v Dolnom Dubovom (Z. Lopatková).

Druhé vydanie obsahuje štúdiu J. Skladanej, ktorá v prvom vydaní absentovala a ktorá prináša analýzu lingvistických rovín Bajzovho jazyka. Novšie zistenia obsahujú štúdie Renáty Hlavatej a Ivana Gojdiča. R. Hlavatá sústredila pozornosť na medziodborový prienik, keď v románe Jozefa Ignáca Bajzu identifikuje jeho jazykovo-historický kontext. Ivan Gojdič na základe nových výsledkov architektonicko-historického a reštaurátorského výskumu dolnodubovského chrámu Nanebovzatia Panny Márie, realizovaného vo viacerých etapách v rokoch 2013, 2014 a 2015, poodhalil osudy kostola, ktorý ako jediný je dávnovekým svedkom histórie obce a o jeho súčasnú podobu a hodnotné architektonické prvky sa zaslúžil i J. I. Bajza. V závere publikácie sa nachádza

¹ Žeňuchová, K. (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava, Obec Dolné Dubové, 2013, 168 s.

² Konferencia bola realizovaná v rámci riešenia projektu Centra excelentnosti SlovSlav: Dejiny slovenskej slavistiky 19.-20. storočia (Postavy slovenského národného obrozenia /Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšínský, Jonáš Záborský/ + Ján Stanislav – ich činnosť a dielo v európskom kontexte) / A History of Slovak Slavistics of 19th-20th Centuries (Personalities of the Slovak national revival /Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšínský, Jonáš Záborský/ + Ján Stanislav – their activities and work in the Europe).

príspevok K. Žeňuchovej, ktorý ponúka syntetizujúci prehľad nových poznatkov o živote a diele J. I. Bajzu s upozorneniami na pretrvávajúce stereotypy pri charakteristike tejto osobnosti slovenského kultúrneho života, končiac pri nepravdej podobizni J. I. Bajzu.

Veríme, že toto druhé vydanie publikácie pomôže prekročiť tradovaný výklad o mieste Jozefa Ignáca Bajzu medzi významnými osobnosťami dejín slovenskej literatúry a kultúry a o jeho podiele na budovaní identity slovenského národného povedomia.

Katarína Žeňuchová
editorka